

Méltóságos Fraknói Vilmos c. püspök urnak a nagyméltóságú püspöki karhoz intézett azon felterjesztése tárgyában, amelyben a szentjobbi apátságnak az ő általa Rómában létesített történelmi és művészeti intézetek fenntartására való lekötéséhez a nagyméltóságú püspöki kar támogatását kéri, van szerencsém véleményemet a következőkben előadni:

A cél, melyet Fraknói püspök ur alapítványával elérni kíván, kétségkívül nemes, hasznos és kívánatos, fejedelmi áldozatkészsége pedig minden dicséreten felül áll.

Mégis a szentjobbi apátság javadalmának, illetőleg ezen javadalom összes jövedelmeinek a jelzett célra való lekötését megengedhetőnek nem tartom.

A felhozott analogiákra: a vallás és tanulmányi alap, a központi papnevelő-intézet stb.-re hivatkozni ezen esetben nem lehet; ezek egytől-egyig szorosan vett egyházi intézmények, amelyek az egyházat közvetlenül szolgálva megfelelnek annak, amit a canonjogi törvények *urgens necessitas*, vagy *evidens utilitas* alatt értenek.

Nem hivatkozhatunk az 1548. évi 12. törvénycikkre sem, mert ennek rendelkezései a *megsemmisült* monostorok, kolostorok és *elpusztult* káptalanok *gazdátlanul* maradt birtokaira vonatkoznak, mely birtokoknak egyrésze idegen kézben volt. Az országgyűlés *ezen* birtokok jövedelmét szánta: tudós plébánosok, egyházi szónokok javadalmazására, iskolák állítására és ösztöndíjakra. Ennek pedig sem az apátság jelenlegi helyzete, sem a tervbe vett cél nem felel meg.

Azért bármennyire belátom és átérzem, hogy a tervezett két intézet javára szolgálhat — bizonyos megállapítandó feltételek mellett — a magyar keresztény kultúrának, mégis óvakodnunk kell attól, hogy a cél elérése kedvéért olyan utra lépünk, amelyen a legjobb akarat mellett sem lesz többé megállás. Óvakodnunk kell ettől mindenkor, de különösen most.

Bizonyos körök állandóan felszinen tartják az egyházi vagyon saecularisatiójának eszméjét; vannak, kik azt hangoztatják, hogy anyagi erőforrásainkat intézményesebben kellene beállí-

tanunk kulturális céljaink szolgálatába és, hogy birtokjogunkat ennek megfelelően kellene átalakítanunk. Ha ilyen körülmények között kezdeményezné a nagyméltóságu püspöki kar ezen nagy történeti multtal bíró javadalomnak suppressionálását és egyszer és mindenkorra való lekötését kulturális célra ugyan, de oly kulturális célra, melynek sem egyházi, sem keresztény jellege eddig biztosítva nincsen, ezzel végzetes következményű precedenst alkotna.

Mostani alakjában ugyanis a római intézet merőben nélkülözi az egyházi jelleget. Magam láttam, amint a római művészházban az egyik művész meglehetősen nyers naturalizmussal, minden egyházi vagy vallásos vonatkozástól messze álló dolgokat produkált, a másik pedig schismatikus templom részére készített dekoratiókat.

Felmerült a nagyméltóságu püspöki kar által kiküldött szűkebb bizottság kebelében a javaslat, hogy az intézmény egyházi jellege biztosíttassék. Ez irányban Fraknói püspök ur utolsó tervezete, különösen a bizottság által eszközölt módosításokkal, a létező állapottal szemben üdvös korrekciót tartalmaz.

Ezek a módosítások és az a cél, hogy az örök városban rendelkezünk ily intézménnyel, indítottak arra, hogy szót emeljek *a szentjobbi apátság oly időleges megterhelése mellett*, amely lehetővé tenné a római intézetnek mieelőbbi megalapozását és életbeléptetését.

Ezt a gondolatot most is érintve, annak továbbfűzésétől és részletezésétől eltekinteni kívánok. Nem hallgathatom ugyanis el azon meggyőződésemet, hogy az ügy mai stádiumában, visszás helyzeténél fogva alig alkalmas arra, hogy a püspöki kar ma már határozott állást foglaljon el, a szentjobbi apátság mikénti megterhelése tárgyában.

A tényállás az, hogy Fraknói püspök ur 18 év előtt közhírré tette egy római történeti intézet megnyitására irányuló szándékát. Kijelentésében azon megnyugtató mozzanat is foglaltatott, hogy képesnek érzi magát a saját erejéből megoldani a szép feladatot. A kijelentés minden oldalról köztetszéssel fogadtatott s azóta bevésődött a köztudatba egy már létező és működő római intézet képe, annál inkább, mert a püspök ur háza csakhamar megnyílt a kutatók előtt, s a nemeslelkű kezdeményező bekapcsolt a kezdő intézet működésébe több erkölcsi tényezőt. Ezek sorában a magyar tudományos akadémia az intézetben való részesedése jogát alapítványai közt évről-évre Almanachjában hirdeti és nyilvántartja. A történeti intézetet követi a művészház megnyitása, mely mint azelőtt a történeti intézet a kutatókat, ez befogadja a művészeket a püspök

ur által évenként adott ösztöndíj mellett. Művészeinknek ily irányban való foglalkoztatása annak idején hazai kultúrfejlődésünk kimagasló eseményeként ünnepeltetett.

Miután az intézetek működése már annyira előrehaladt, csak akkor tűnt ki, hogy azok megalapítva nincsenek, s hogy azok megalapíthatók legyenek, szükségesnek tartja a kezdeményező püspök ur a szentjobbi apátság leköltését és ahhoz kéri a nagyméltóságu püspöki kar támogatását.

Kétségtelen, hogy az így előállott helyzet fonák, különösen fonák a nagyméltóságu püspöki karra nézve. A helyzet fonáksága abban foglaltatik, hogy az apátsági javadalom leköltése mellett az intézménynek szükségszerűen át kell alakulnia; ami helyesen megtörténhetett az eddigi helyzetben, az nem vihető át a szándékolt új helyzetre. Az elvállalt obligók és praejudiciumok amennyire alkalmazhatók voltak az eredeti tervre, annyira feszélyezők az új fenntartó tényezőre, az apátsági javadalomra.

A helyzet ferdesége még feltűnőbb, ha tekintetbe vesszük, hogy amíg Fraknói püspök ur ajánlata, a két római ház, a terhek levonása, másfelől a 100,000 korona alapítványi összeg hozzáadása után mintegy 300,000 korona, addig az apátságnak a püspök ur által 50,000 koronában számított évi jövedelme 1.250,000 koronának felel meg. Egy ily tőkének társulása egynegyedrésznyi értékhez akkor, amikor az utóbbihoz az előbbinek jogi természetével össze nem férő obligók és praejudiciumok fűződnek, alig indokolható. Ha pedig az apátsági jövedelmek leköltetése kedvéért az obligók és praejudiciumok valamely módon ki is küszöböltetnének, az ezáltal teremtetett új helyzetnek vesztesei nem fognak magukban bizonyos fájdalmas érzést leküzdhetni, amelynek ódiума természetesen azokra hárul, akik az apátsági javadalmat az intézmény részére leköltik, de a javadalom jellegéből folyó consequentiákat levonják. Vagyis előáll az a helyzet, hogy az egyházi vagyont, bőkezű folyósítása mellett recriminatio sujtja.

Még egy mozzanat érintendő az ajánlat elbírálásánál. Fraknói püspök ur, közelebbi megjelölés nélkül, a létesítendő intézet javára kilátásba helyezi hagyatékát. Ennek végösszege természetesen előre nem látható, de az ügy mindenesetre sokat nyerne és elbírálását új világításba helyezné, ha megjelölné a cél előmozdítására szánt készletet. Méltányosan hangoztatható ez a szempont akkor, amidőn más oldalról az kívántatik, hogy az apátsági javadalom visszavonhatlanul, egészében leköltessék. Hiszen a leköltés mérve és szüksége is módosulhat, ha ezen bizonyára nem lényegtelen

posítióról a püspök ur tájékoztatást nyújt. A homály a döntést csak nehezítheti.

Az ügy jelen állása igénytelen nézetem szerint olyan, amely indokolja, hogy a nagyméltóságu püspöki kar tartózkodó álláspontot foglaljon el. Ehhez képest tiszteletteljes javaslatom oda irányul, szorítkozzék a nagyméltóságu püspöki kar a következők kijelentésére:

Egy magyar intézet felállítását az örök városban hasznosnak és kíváncsúnak tartja. Örömmel üdvözli a gondolatot, hogy a létesítendő egyházi intézet magvát Fraknói püspök ur kezdeményezése képezze és a püspök ur ide vonatkozó ajánlatáért elismerő köszönétét nyilvánítja.

Az üdvös cél megvalósításának mellőzhetlen feltétele azonban, hogy

1. Fraknói püspök ur saját kockázatával megszabadítja az intézeteket az általa vállalt kötelezettségektől, azokat, mint egyházi intézeteket szervezi, s a szervezési szabályokhoz kieszközli az illetékes egyházi felsőbbség jóváhagyását.

2. Az intézet jövőjének biztosítása s magának az alapítványnak helyes elbírálatása céljából Fraknói püspök ur által lekötendő volna, a kamatok élvezetének fenntartása mellett, azon tőke, amelyet az intézet gyarapítására szánt.

3. Az intézet fenntartása a jövőben első sorban a 2. pont alatt jelzett tőkéből eszköz-
lendő. Ennek elégtelensége esetén vagy az intézet fejlesztése érdekében előre, az alapítás tényénél legfelsőbb jóváhagyás mellett biztosítandó a hiány pótlása, a szentjobbi apátság jövedelmei egy részének bizonyos időre való igénybevételeivel.

Addig pedig az intézet működtetését Fraknói püspök ur eszközli, az apátságnak általa már felajánlott és számszerűleg fixirozandó jövedelméből.

Ígytellen nézetem szerint a nagyméltóságu püspöki kar a vázolt javaslat elfogadásával elmegy azon határpontig, ameddig az ügy mai állásában célszerűen elmehet.

Győr, 1911. január havában.

Gróf Széchenyi Miklós s. k.,
győri püspök.